

IV. ΠΟΣΕΙΔΩΝ

1. Χαρακτηριστικά

- Είδαμε ότι μετά την μάχη με τους Τιτάνες ανέλαβε τον έλεγχο της Θάλασσας – ήδη στον Όμηρο εμφανίζεται έτσι (ΕΙΚ.2).
- Ιππεύει θαλάσσια όντα , έχει θαλάσσιο θίασο: Ιππόκαμποι, Τρίτωνες (ΕΙΚ.3).
- Εξ ίσου παλιές είναι και οι παραδόσεις που τον θέλουν να ελέγχει τις πηγές και τα υπόγεια ύδατα (ΕΙΚ.4). – Ξηρασία στο Άργος γιατί η χώρα δόθηκε στην Ήρα. / Ερωτεύεται την κόρη του Δαναού Αμυμώνη που ψάχνει για νερό και με την τρίαινά του χτυπά τον βράχο και αναβλύζει πηγή.
- Παλαιά ιδιότητα του Ποσειδώνα και η ισχύς του όχι μόνο στα υπόγεια νερά, αλλά και η ισχύς του στη μάζα της γης. Ενοσίχθων εννοσίγαιος < ένοσις, ενόθω = κλονίζω, είναι ο σείων την γη (ΕΙΚ.5) ~ εννοσίδας.

2. Γέννηση - ανατροφή

- Είδαμε ήδη ότι ήταν μεγαλύτερος αδελφός του Διός – άρα καταποθείς και εξεμεσθείς από τον Κρόνο. Ανατράφηκε από τους Τελχίνες, Ροδιακή παραλλαγή των Κουρήτων.

3. Γάμος / παιδιά

- Πόσις Δας
- Σύζυγος η Αμφιτρίτη (< τριτώ = ρεύμα) [ΕΙΚ.6]. Όπως και στο ζεύγος Ήρα-Ζεους, ουσιαστικά δεν κάνει παιδιά μαζί του: Μόνο ο Τρίτων, αρσενικό ανάλογο της αναφέρεται ως παιδί τους.
- Αντίθετα έχει κι αυτός αρκετές περιπέτειες με άλλες θείες μορφές:
 - Δήμητρα Μέλαινα ως Ίππος → Δέσποινα / Γοργώ → Χρυσάωρ-Πήγασος (ΕΙΚ.7).
 - Αλία (= θαλάσσια), αδελφή Τελχίνων. Μαζί της γέννησε έξη κόρες, που τις έχωσε στη γη γιατί αποπειράθηκαν να σκοτώσουν τη μητέρα τους. Η Αλία πήδησε στη θάλασσα και έγινε γνωστή ως Λευκοθέα.
 - Ιφιμέδεια (= ισχυρή προνοήτρα) → Αλωάδες Ώτος και Εφιάλτης (Άλως, αλώνι), γίγαντες χειριζόμενοι βουνά. (ΕΙΚ.8).

- **Μελανίπη (ΕΙΚ.9)**. Κόρη του Αίολου, εγγονή του Έλληνας. Γέννησε τον **Βοιωτό** και τον **Αίολο**. Ο πατέρας Αίολος την φυλάκισε και τους εξέθεσε, αλλά τους έθρεψε βους.
- **Αίθρα** Πιθέως βασιλιά Τροιζήνας (**ΕΙΚ.10**). Αιγεύς / Ποσειδών → **Θησεύς**.

4. Πτώση

- Χαρακτηριστικοί μύθοι για ήττες στη διεκδίκηση γαιών (ΕΙΚ.11). Χάνει:
 - Είδαμε ήδη ότι έχασε το **Άργος** από την **Ήρα**.
 - Την **Κόρινθο** από τον **Ήλιο**. (Επιδικάζει ο γίγας Βριάρεως)
 - Τη **Νάξο** από τον **Διόνυσο**.
 - Την **Τροιζήνα** από τον **Άδη**.
 - Ο πιο χαρακτηριστικός της **Αθήνας** που χάνει από την **Αθηνά**. Ελαία, θάλασσα στο Ερέχθειο... Δίνει νερό, όπως και με την Αμμώνη, αλλά μένει κρυμμένος στη γη, ουσιαστικά δεν γίνεται ουράνιος, μένει πόσις της Γης.

V. ΔΗΜΗΤΗΡ

1. Χαρακτηριστικά

- **Δα Μάτηρ, Δηώ**, η μητρική θεότητα της γης. – Στη λατρεία, πολύ συχνά, απλώς ως τέτοια (**ΕΙΚ.12**).
- Μερικά μόνο χαρακτηριστικά επίθετα ή εορτές: *Προχαριστήρια* (περί δὲ τὸ ἔαρ τῆ Χλόη *Δήμητρι* θύουσι), Καρποφόρος στην Αργολίδα, Μαλοφόρος (φέρει βόας, φέρει μᾶλα, Καλλίμαχος), Επωπίς στη Σικυώνα, Αμφικτυονία/Πυλαία στην Ανθήλη.
- Πλουτοδότειρα, - διαφορετική όμως από την Γαία, που λειτουργεί ως κοσμογονικό στοιχείο (ΕΙΚ.13). Το δώρο της είναι κυρίως η ξηρά τροφή και κυρίως τα δημητριακά (*δημήτριος* ή *δημητριακός καρπός*, από 5^ο π. Χ. αι.). *Μεγάλαρτος* (*ἀλετρίδες, αἰ τὸν ἱερὸν ἄλετον ἀλοῦσαι*, αυτές που άλεθαν το αλεύρι για τα γλυκίσματα-προσφορές) [**ΕΙΚ.14**].
- Η θεά των Ελευσινίων μυστηρίων / των μυστηρίων (**ΕΙΚ.15**)

2. Ο μύθος της αρπαγής της Κόρης

- **Αρπαγή από τον Πλούτωνα (ΕΙΚ.16-17-18)**, Ελευσίς / Έννα-Κυάνη).
- **Αναζήτηση**. Γραία, άγονη γη, παλάτι Κελεού (ΕΙΚ.19 = κατά τους αρχαίους όταν εμφανίζονταν οι γερανοί ήταν καιρός για όργωμα).
- **Προσπάθεια απαθανάτισης Δημοφώντος / Τριπτολέμου**
 - Αναλογία με Αχιλλέα (ΕΙΚ.20), που η Θέτις κρατεί πάνω από τη φωτιά και καταστρέφει τον αστράγαλο (αποκατάσταση από τον Χείρωνα με οστούν Γίγαντα) ή βουτάει στη Στύγα πλην του αστραγάλου.
- **Ο χοιροβοσκός Ευβουλεύς της αποκαλύπτει το γεγονός [ΕΙΚ.21].**
- **Η Ιάμβη** (θεραπεινίδα του Κελεού, από το *ιάπτω* = ρίπτω, *ΐαμβος* = τα σκωπτικά άσματα, *ελευθερία*) ήδη από τον Ομηρικό Ύμνο κάνει τη Δήμητρα να γελάσει. → → →
- Αντί του **Κελεού-Μετάνειρας** υποδέχονται στην Ελευσίνα – στα Ορφικά – οι αυτόχθονες Δυσαύλης-Βαυβώ την Δήμητρα.
 - Η Βαυβώ (ΕΙΚ.22) της προσφέρει τον **κυκεώνα**, αγαπημένο έδεσμα των αγροτών (Η Ιλιάδα τον περιγράφει ως αποτελούμενο από τα εξής: *κριθάρι, νερό, βότανα, και τριμμένο τυρί αιγών* (ΧΙ, 638-641).
 - Η Δήμητρα αρνείται και η Βαυβώ για να την ευθυμίσει και να την κάνει να **γελάσει**, ανασύρει το ένδυμά της.
- Η **Περσεφόνη έχει φάει το ρόδι** και έχει δεθεί ανέκκλητα με τον Άδη (ΕΙΚ.23). Ο Ζευσ δίνει τη λύση της μισής παρουσίας στον Άδη και **μισής στον υπέργειο κόσμο (ΕΙΚ.24)**.
- Η **Δήμητρα** (την ακολουθούσε στην περιπλάνηση και πρώτος γέλασε μποροστά στη Βαυβώ) ή η **Περσεφόνη γεννά τον Ίακχο (ΕΙΚ.25)** (προσωποποίηση της τελετουργικής κραυγής των μυστών – που ταυτίστηκε με τον Ζαγρέα/Διόνυσο.
- Έ γεννιέται ο **Πλούτος** (Δήμητρα-Ιασίων, αναδίδει η Γαία [ΕΙΚ.26]), που ταυτίζεται με τον **Ενιαυτό (ΕΙΚ.27)**.

3. Τα Ελευσίνια μυστήρια

- **Τα Μικρά, εν Άγραις Μυστήρια**. Τον Ανθεστηριώνα (Μάρτιο) για προκαταρκτική μύηση (τελετές) και καθαρμό στον Ιλισό [ΕΙΚ.28]. Εθεωρείτο ότι εκεί μύηθηκε ο Ηρακλής ως ξένος.

- **Τα μεγάλα Μυστήρια** τελούνταν τον Βοηδρομιώνα (Σεπτέμβριο), εννέα ημέρες, όσες περιπλανήθηκε η Δήμητρα στη γη.
- Από την Ελευσίνα πομπή με την ιερή κίστη για το **εν άστει Ελευσίνιον** [ΕΙΚ.29]
- Από εκεί οι μουούμενοι (ΕΙΚ.30):
 - α) πήγαιναν με πομπή στη θάλασσα για να καθαρθούν,
 - β) υποβάλλονταν σε νηστεία,
 - γ) θυσίαζαν στη θεά χοιρίδια (Ευβουλεύς) και
 - δ) μετέφεραν τα αγάλματα της Δήμητρας και της Κόρης στο Ασκληπιείο και γιόρταζαν τη μύηση του Ασκληπιού.
- Την έκτη ημέρα **ἔπεμπον τὸν Ἰακχὸν Ἐλευσινιάδε** (πομπή με την ιερὰ κίστη και το άγαλμα του Ιάκχου προς την Ελευσίνα) [ΕΙΚ.31]. Γεφυρισμοί, 'τα εξ αμάξης'.
- Στο ιερό οι μύστες, παλαιοί και νέοι, νήστευαν, έπιναν μετά τον κυκεώνα μιμούμενοι την Δήμητρα, άκουγαν τα 'λεγόμενα' (οι νέοι) και παρακολουθούσαν τα 'δρώμενα', μέχρι που την τελευταία νύχτα στο τελεστήριο έφθάναν στην εποπτεία.
- **Τί ήταν τα λεγόμενα;** [ΕΙΚ.32]
 - Φαίνεται ότι ο **ιερός λόγος** εξηγούσε πως κοσμικά ο Ζεύς ταυτιζόταν με τον Πλούτωνα, και οι δυο τους με τον Ίακχο ή Πλούτο ή Ζαγρέα ή Διόνυσο, όλους δηλαδή τους αρσενικούς θεούς του μύθου της Ελευσίνας. Ο Άδης/Πλούτων που έφερε την Περσεφόνη στον Κάτω Κόσμο ήταν ο Ζεύς καταχθόνιος ή ο Ζεύς Ευβουλεύς (χθόνιος, χοιροβοσκός)
 - Και η Δήμητρα εμφανιζόταν ταυτόσημη με την Κόρη της, αλλά και με την μητέρα της τη Ρέα.
 - Μερικές φράσεις των Ορφικών ή των Χριστιανών πατέρων είναι χαρακτηριστικές για τις ταυτίσεις αυτές (→→ **εικόνα**)
- **Τί ήταν τα δρώμενα;** (ΕΙΚ.33)
 - Νηστεία / Πόση κυκεώνα (ως η Δήμητρα)
 - Μίμηση ιερού γάμου με κατάβαση (→→ **εικόνα**)
 - Μίμηση γέννησης (αναγέννησης-ανάστασης) του συμβολιζόμενου με το χρυσό στάχυ Πλούτου/Πλούτωνος-Διός/Ίάκχου/Ζαγρέως (→ **εικόνα**)

- Επίκληση των ίδιων των δυνάμεων της Φύσης: Υε – κύε (= βρέξε [ουρανέ] – γέννα [γη]).
Πβ. Αισχ. Δαναΐδες: *Επιθυμεί ο αγνός ουρανός να πλήξει τη γη, / και τη γη την πιάνει επιθυμία να έλθει σε γάμο / και έπεσε βροχή από τον ουρανό που μοιράστηκε την κλίση της γης / και την κατέστησε έγκυο · κι' αυτή γεννά για τους θνητούς τα βοσκήματα των προβάτων και το βιος το δημητριακό.*
- Κατά την εποπτεία ο μυσούμενος [EIK.34] ταυτιζόταν με το θείο και έχοντας μιμηθεί το δράμα της αναγέννησης πίστευε ότι
 - α) ο μύστης καθαιρόταν από φυσικά και ηθικά κακά.
- Βλ. παίδα αφ' εστίας, [EIK.35] : Το παιδί αυτό *εξευμένιζε το θείον για όλους τους μυσούμενους και προσερχόταν μονοσάνδαλο* (μίμηση του απαθανατισμού του Δημοφώντα = βγαίνει από την εστία αθάνατο/θνητό). Πβ. Αριστοφάνη στους *Βατράχους*, που παρουσιάζει τους μύστες προ των πυλών του Άδη να ψάλλουν: *...Ίακχε φιλοχορευτά, συμπρόπεμπέ με. Σὺ γὰρ κατεσχίσω ἐπὶ γέλωτι τὸν σανδαλίσκον...* Οι μύστες έδεναν το αριστερό πόδι με κόκκινη κλωστή (= αίμα).
 - β) ο μύστης απέκτα την **ευδαιμονία** και την αθανασία.
- Και εδώ έχουμε μια διδακτική σύνδεση των Ελευσινίων με τις παραδόσεις για τον γαλαξία, που δημιουργήθηκε από το γάλα της Ήρας: [*Πολλά στοιχεία μας σώθηκαν μέσω της Ορφικής παράδοσης – αλλά είχαν ευρύτερη παρουσία στα μυστήρια*]
- Οι επόπτες, όπως φαίνεται από τα Ορφικά (πινακίδα) [EIK.36], θεωρούσαν ότι αποδεσμεύονταν από τον κύκλο θανάτου-ζωής και μέσω του γαλαξία ανέβαινε η ψυχή τους στον ουρανό: *πέταξα μακριά από τον πένθιμο κύκλο (της ζωής) και ανέβηκα με γρήγορα πόδια στην ποθητή στεφάνη* (τον γαλαξία [επεξήγηση: ο Εμπεδοκλής ήδη τον 5^ο π.Χ. αι. τον αποκαλεί έτσι]) *τρύπωσα κάτω από τον κόλπο της Δέσποινας, της χθόνιας βασίλισσας κι' ανέβηκα με γρήγορα πόδια στην ποθητή στεφάνη.*
- Και ο Δαμάσκιος (5^ο μ. Χ. αι., τελευταίος της Πλατωνικής Ακαδημίας) γράφει: το γάλα είναι η οδός των ψυχών που διέρχονται προς τον Άδη που βρίσκεται στους ουραμούς.

- Τώρα άλλες μυστικές παραδόσεις έλεγαν ότι η Περσεφόνη αρπάχθηκε από τον Άδη την ώρα που έκοβε ένα κρίνο, αυτό που φύτευσε από το γάλα της Ήρας (**EIK.37**).
- Και άλλες ότι ο Ηρακλής θήλασε ως μύστης τον μαστό της Ήρας, από τον οποίο έρευσε το γάλα (**EIK.38**). Και ακόμα, ότι ο γαλαξίας ήταν η οδός που ακολούθησε ο Ηρακλής προς την αθανασία, ανεβαίνοντας στον Όλυμπο.
- Τον γαλαξία τον φαντάστηκαν παράλληλα ως κλίμακα που οδηγούσε στον ουρανό: Ο Πίνδαρος ήδη (απ.30) έψαλλε: *Την σώφρονα, ουράνια Θέμιδα πρώτη πάνω σε χρυσό άρμα οδήγησαν οι Μοίρες μακριά από τις πηγές του ωκεανού προς την φοβερή κλίμακα, τη λαμπερή οδό του Ολύμπου, για να γίνει η πρωταρχική σύζυγος του Διός.*
- Και σε άλλο απόσπασμα έλεγε ότι οι γίγαντες Ώτος και Εφιάλτης άπλωσαν μεγάλη σκάλα για να ανέβουν στον ουρανό και να ρίξουν τον Δία.
- Για τον Πιττακό πάλι παραδίδεται ότι έφτιαχνε ομοιώματα κλιμάκων που ανέθετε σε ιερά.
- Η κοσμική αυτή σκάλα απεικονίζεται σε αγγεία των κλασικών χρόνων (**EIK.39**) με μυστηριακές σκηνές. Την παρουσία της και στα Ελευσίνια, παράλληλα με τον γαλαξία, αποκαλύπτει ένα ειδώλιο της Βαυβούς του 1^{ου} π.Χ. αιώνα, την οποία βλέπουμε να κρατεί τη στιγμή της γέννησης-απελευθέρωσης μια σκάλα για την άνοδο του αναγεννώμενου στον ουρανό. Θυμούμαστε εδώ την ορφική ρήση *τρύπωσα κάτω από τον κόλπο της Δέσποινας, της χθόνιας βασίλισσας κι' ανέβηκα με γρήγορα πόδια στην ποθητή στεφάνη.*
- Πάλι από τον Πίνδαρο (απ. 121) μαθαίνουμε το τελικό κέρδος του ανθρώπου από τη μύηση: *ευτυχισμένος αυτός που θα κατέβει στη γη (θα πεθάνει) έχοντας γνωρίσει εκείνα (τα μυστήρια). Θα έχει γνωρίσει το τέλος της ζωής, [θα έχει όμως γνωρίσει] και την καινούργια αρχή που προσφέρει ο Ζευς (οι θεοί).*
- Η ιδέα αυτή της οδού του γάλακτος ή της κλίμακος προς τον ουρανό και την αιώνια ευδαιμονία χρησιμοποιήθηκε ως συμβολισμός και από τους Χριστιανούς (**EIK.40**): Ήδη Ο πατριάρχης των Εβραίων Ιακώβ

παραδίδεται ότι είδε σε όραμα κλίμακα εις ουρανόν φθάνουσαν και αγγέλους του θεού αναβαίνοντας και καταβαίνοντας επ' αυτής.

- Και στον 3^ο μ.Χ. αι. κυκλοφόρησε το ημερολόγιο της Αγ. Περπέτουα, που μαρτύρησε στην Καρχηδόνα, το οποίο διέδωσε μια από τις πιο αγαπητές παραδόσεις στις περιοχές της μετέπειτα δυτικής εκκλησίας. Η Περπέτουα ήταν νέα 22 ετών και τροφός του νεογνού της όταν μαρτύρησε και η Φελίκιτας ήταν υπηρέτρια και φίλη της. Μαρτύρησε μαζί της και ήταν εγκυος όταν τις φυλάκισαν, γέννησε δε μόλις πριν τη θανάτωσή της. – Η Αγία Περπέτουα, παρακαλώντας το θεό να της αποκαλύψει τί της έμελλε, είδε το εξής όνειρο: Κοιτούσε μια σκάλα περίεργου μεγέθους που έφθανε στον ουρανό, τόσο στενή που χωρούσε μόνο έναν για ν' ανέβει. Και στα πλάγια της σκάλας ήταν στερεωμένα σιδερένια ξίφη, αγκίστρια και μαχαίρια, έτσι ώστε όποιος ανέβαινε απρόσεκτα ξεσκιζόταν οι σάρκες του. Και κάτω από τη σκάλα βρισκόταν ένα πελώριο φίδι που τρόμαζε και εμπόδιζε αυτούς που ανέβαιναν. – Σε άλλο όραμα είδε ότι της έδωσαν ξυνόγαλο από γάλα κατσίκας ως σημείο του επικείμενου θανάτου της. – Η *perpetua felicitas* (αιώνια ευδαιμονία) στην οποία έβλεπαν οι αρχαίοι να φθάνουν με το Γάλα και την Κλίμακα εκφράστηκαν με τα ονόματα των δύο Αγίων που μαρτύρησαν μαζί στην Καρχηδόνα (πβ. Th. W. Doane, *Bible myths and their parallels in other religions*, 2008).
- Οπωσδήποτε η Κλίμαξ συνέχισε να απεικονίζει στη χριστιανική εικονογραφία την οδό επικοινωνία μεταξύ ουρανού και γης, ιδίως στις παραστάσεις της δευτέρας παρουσίας. Δείχνω εδώ μια χαρακτηριστική τοιχογραφία του 1200 του ναού των Αγ. Πέτρου και Παύλου στο Chaldon του Surrey (N. του Λονδίνου) με τίτλο 'Η κλίμαξ της σωτηρίας της ψυχής και της οδού προς τον ουρανό'.